

Pomorze Gdańskie Ptasią Autostradą

Znaczenie regionu w europejskim systemie wędrówek ptaków

Pomorze Gdańskie Ptasią Autostradą

Znaczenie regionu w europejskim systemie wędrówek ptaków

Broszura wydana przez Fundację Akcja Bałtycka
w ramach projektu „Pomorze Gdańskie Ptasią Autostradą – wydanie broszury informacyjnej”

www.fundacja-ab.org.pl | facebook.com/akcja.baltycka

Tekst: Andrzej Kośmicki, Aleksandra Nieme, Michał Redlisiak,
Katarzyna Rosińska, Sławomir Rubacha, Katarzyna Stępniewska,
Krzysztof Stępniewski, Justyna Szulc

Rysunki: MERGUS Dawid Kilon

Autorzy zdjęć: Adam Janczyszyn (AJ), Andrzej Kośmicki (AK) Grzegorz Jędro (GJ),
Katarzyna Stępniewska (KS), Sławomir Rubacha (SR)

Zdjęcia okładki: Stado wędrujących świstunów (Grzegorz Jędro)

Mapa na str. 5: Justyna Mazurkiewicz

Projekt i skład: Julia Jankowska

Redakcja: dr inż. Jarosław K. Nowakowski, Katarzyna Rosińska,
Krzysztof Stępniewski

Druk i oprawa: DRUKULA Małgorzata Janowska

Projekt realizowany dzięki dofinansowaniu ze środków Województwa Pomorskiego.

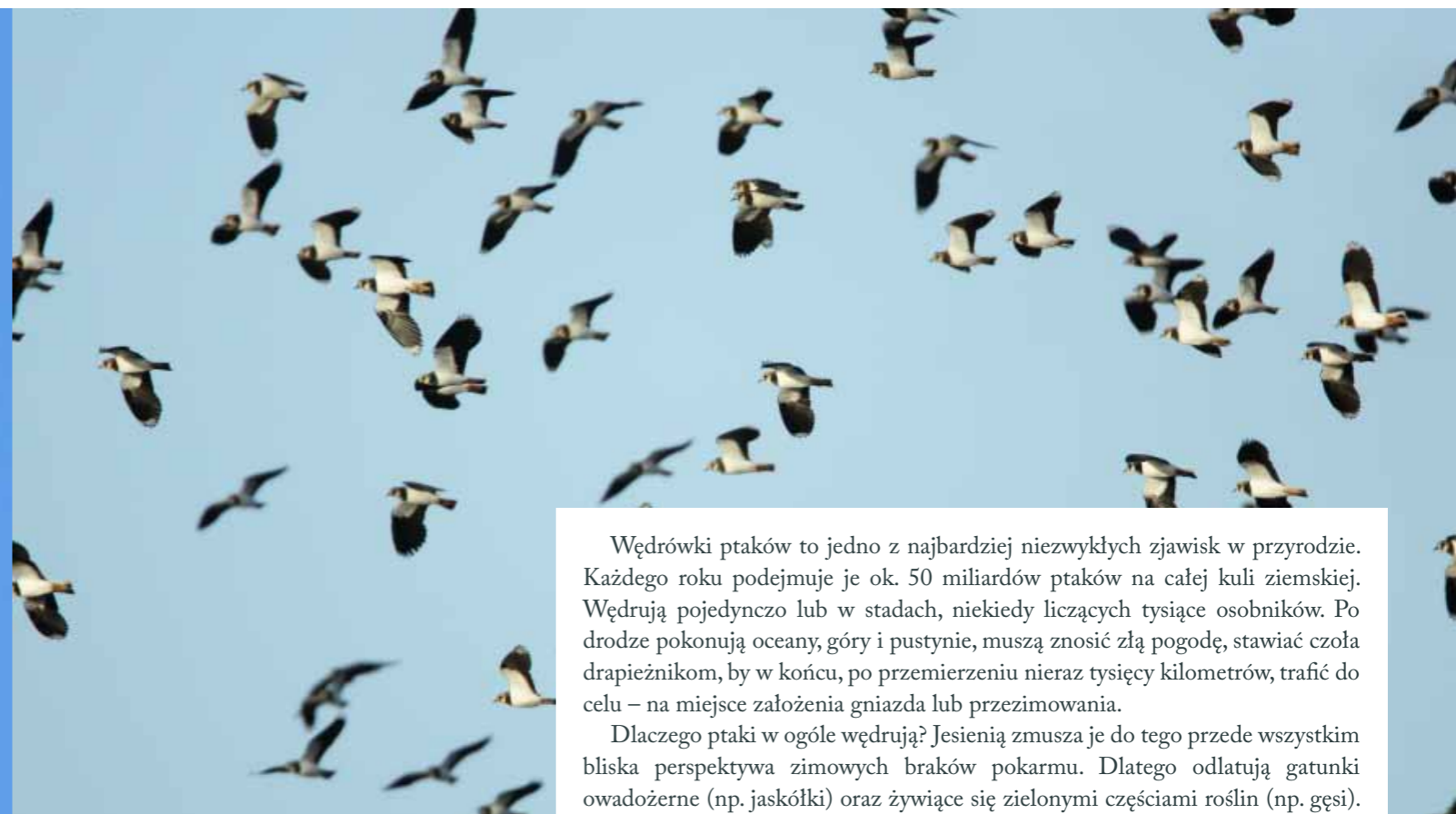
Partnerem naukowym jest Stacja Badania Wędrówek Ptaków Uniwersytetu Gdańskiego.

Partnerem wspierającym jest Stowarzyszenie Ochrony Sów.

Partnerem projektu jest Stowarzyszenie Obserwatorów Ptaków Wędrownych DRAPOLICZ.

ISBN 978-83-943254-0-4

☪ Samiec błotniaka zbożowego (AJ)

☪ Stado lecących czajek (GJ)

Wędrówki ptaków – podróże na skalę globalną

Wędrówki ptaków to jedno z najbardziej niezwykłych zjawisk w przyrodzie. Każdego roku podejmuje je ok. 50 miliardów ptaków na całej kuli ziemskiej. Wędrują pojedynczo lub w stadach, niekiedy liczących tysiące osobników. Po drodze pokonują oceany, góry i pustynie, muszą znosić złą pogodę, stawiać czoła drapieżnikom, by w końcu, po przemierzeniu nieraz tysięcy kilometrów, trafić do celu – na miejsce założenia gniazda lub przezimowania.

Dlaczego ptaki w ogóle wędrują? Jesienią zmusza je do tego przede wszystkim bliska perspektywa zimowych braków pokarmu. Dlatego odlatują gatunki owadożerne (np. jaskółki) oraz żywiące się zielonymi częściami roślin (np. gęsi). Zimą dni są krótkie, więc czasu na żerowanie byłoby niewiele, a do tego niskie temperatury zwiększają zapotrzebowanie energetyczne. Najlepszym wyjściem jest więc wędrówka w rejon o korzystniejszym klimacie i większej dostępności pożywienia. Z kolei wiosną, gdy na północy dni są długie, a owadów i roślin w bród, ptaki wracają, by wyprowadzić potomstwo. Potrzeby pokarmowe piskląt są bardzo duże, a na południu, w rejonach zimowania, jest zbyt silna konkurencja z licznymi gatunkami miejscowymi.

Ten właśnie odwieczny mechanizm: przeżyć i przekazać swoje geny, leżący u podstaw ewolucji, stoi za wspaniałym spektaklem ptasich migracji.

WOJEWÓDZTWO
POMORSKIE

Wędrówki ptaków – jak ptaki to robią?

Migracje są dla ptaków dużym wyzwaniem i muszą się one do nich dobrze przygotować. Wiele gatunków przed wędrówką przechodzi pierzenie całkowite, a więc wymienia wszystkie pióra, by mieć je świeże na podróż (choć są i takie ptaki, które odkładają pierzenie na czas zimowania). Ważnym elementem przygotowań jest gromadzenie zapasów tłuszczu. Ptaki intensywnie żerują, zjadając wysokokaloryczne pożywienie (bezkęrgowce, owoce), dzięki czemu mogą w krótkim czasie nawet dwukrotnie zwiększyć swoją masę! Te zapasy tłuszczu stanowią dla ptaków paliwo podczas lotu. Gdy zapasy energetyczne się skończą, ptaki muszą zatrzymać się na dłużej, aby je uzupełnić, podczas tzw. postoju migracyjnego (z ang. stopover). Podczas długich przelotów, tam gdzie ptaki nie mogą odpocząć (nad pustynią, morzem), częściowo trawia własne narządy wewnętrzne (mięśnie, układ pokarmowy, nerki). Dzięki temu uzyskują konieczne białko i dodatkową energię.

Odnajdywanie przez ptaki drogi podczas migracji od dawna fascynowało ludzi i do dzisiaj nie jest do końca poznane. Wiadomo, że ptaki wędrujące w dzień orientują się za pomocą położenia słońca, te lecące w nocy – po układzie gwiazd. Ponadto wszystkie

ptaki mają swoisty zmysł magnetyczny, pozwalający rozpoznać kierunek od biegunów do równika. U większości gatunków informacja na temat trasy i kierunku migracji zapisana jest w genach; z kolei u niektórych ptaków, migrujących w dużych stadach (np. gęsi), młode uczą się trasy wędrówki od starszych, doświadczonych osobników. Dzięki tym wszystkim przystosowaniom ptaki potrafią przemierzyć tysiące kilometrów i bezbłędnie trafić w miejsce ubiegłorocznego gniazdowania lub zimowania.

Żerujące kwiczoły (GJ)

Lecące stado szpaków (GJ)

Dziwonia ⇨

Czy wszystkie ptaki wędrują?

Strategie ptaków w okresie pozalęgowym są bardzo zróżnicowane. Wśród gatunków występujących w Polsce możemy wyróżnić:

- **migranty dalekodystansowe** - wędrujące do Afryki subsaharyjskiej (jaskółki, bociany) lub do Indii (dziwonia),
- **migranty krótkodystansowe** - zimujące w Europie Zachodniej i w basenie Morza Śródziemnego (rudziki, zięby),
- **migranty częściowe** - część osobników danej populacji wędruje, a część jest osiadła (bogatki, modraszki),
- **gatunki osiadłe** – przebywające cały rok na tym samym obszarze (wróble, puchacze, bieliki).

Istnieją również gatunki, które na zimę do nas przylatują, a lęgi odbywają w surowszym klimacie, na północy Europy oraz Azji (np. jemioluszką).

Jemioluszką

Najdłuższa podróż

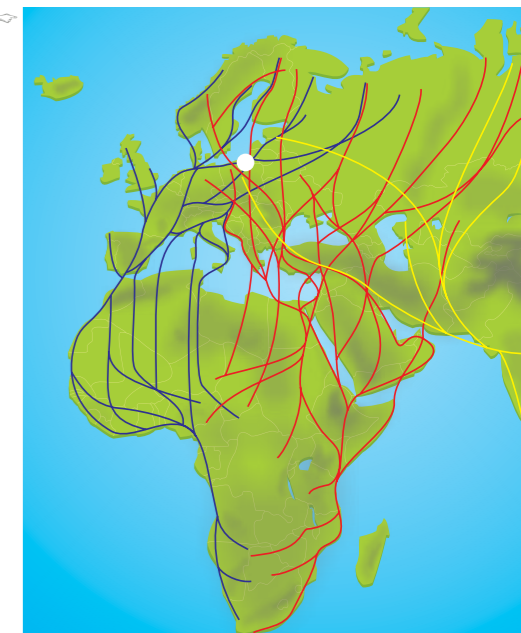
Rybitwa popielata słynie z najdalszych wędrówek wśród ptaków. Gatunek ten gniazduje w północnej Eurazji i Ameryce Pn., a zimę spędza wokół Antarktydy. Co roku rybitwy przelatują 60-90 tysięcy kilometrów i dwukrotnie korzystają z dnia polarnego; w ciągu całego życia mogą przelecieć dystans równy 6 odległościom dzielącym Księżyc od Ziemi! Podczas wędrówki można je obserwować na Pomorzu Gdańskim, np. w Ujściu Wisły.

Rybitwa popielata ⇨

Wędrówki ptaków - najważniejsze fakty

Mapa wędrówek ptaków ⇨ w Europie, Azji i Afryce. Białą kropką zaznaczono Pomorze. Linie niebieskie oznaczają szlak zachodni, czerwone - szlak wschodni, żółte - szlak azjatycki.

Wędrowki ptaków na Pomorzu: wróblowe

Rząd wróblowych to najbogatsza w gatunki grupa ptaków na świecie. Większość przedstawicieli tego rzędu to ptaki małe bądź bardzo małe (w tym najmniejszy w Europie mysikrólik). U wróblowych występuje całe spektrum strategii wędrowkowych, od gatunków osiadłych po migranty dalekodystanowe (patrz str. 5).

Wiele gatunków wróblowych (np. rudzik i kapturka) migruje w nocy, gdy jest mniejsze ryzyko ataku ptaka drapieżnego, a dni poświęcają na odpoczynek i żerowanie. Są jednak i gatunki migrujące za dnia (np. sikory, zięby i krukowate). Ich masowy przelot jest na ogół łatwy do zaobserwowania, zarówno wiosną, jak i jesienią. Szczególnie dobrze widać to na mierzejach: Helskiej i Wiślanej, gdzie wąski pas łądu naturalnie „skupia” migrujące ptaki. W okresie wędrowek lasy i zarośla są tam dosłownie pełne kręcących się sikor, a na niebie widać niekończący się strumień zięb i innych łuszczaków oraz liczne stada gawronów i kawek.

Pomorze Gdańskie leży na skrzyżowaniu bardzo ważnych szlaków migracji ptaków wróblowych. Jesienią można tu spotkać ptaki z Fennoskandii, krajów Bałtyckich i północnej Rosji. Jedne lecą wzdłuż wschodniego wybrzeża Bałtyku, inne przelatują przez morze w drodze na Bałkany. Na Pomorzu szlaki się rozdzielają – część ptaków obiera kierunek południowy, udając się do Włoch i dalej do Afryki; inne kontynuują lot na zachód, przez północną Francję i Hiszpanię. Z kolei wiele ptaków lecących na Bałkany wędruje dalej nad Grecją lub Turcją na Czarny Łąd.

☞ Kapturka

Najmniejsi długodystansowcy:

Mimo że większość wróblowych to ptaki małe bądź bardzo małe, niektóre gatunki wędrują na imponujące odległości. Przykładem jest świstunka leśna, która każdego roku pokonuje jesienią trasę z Eurazji do tropikalnej Afryki, liczącą ponad 4 tys. km, a wiosną tą samą odległość z powrotem. A wszystkiego tego dokonuje malutki ptaszek o wadze około 10 gramów!

☞ Świstunka leśna

Wędrowki ptaków na Pomorzu: siewki

Do podrzędu siewkowców i podrzędu bekasowców należą ptaki zwykle przebywające w pobliżu wody, na wybrzeżach lub mokradłach i torfowiskach. Wśród nich są gatunki będące jednymi z najdalej wędrujących ptaków, które zakładają gniazda w strefie arktycznej, a zimę spędzają u wybrzeży południowej Afryki.

Specyfiką tej grupy ptaków jest silne uzależnienie podczas migracji od odpowiednich miejsc postojowych (str. 4), bogatych w pokarm w postaci drobnych bezkręgowców wodnych – najczęściej są to wybrzeża morskie, ujścia rzek oraz płytkie zalewy i laguny. W takich miejscach nierzadko spotyka się ogromne, wielogatunkowe stada siewek, które uzupełniają zapasy energetyczne, by potem kontynuować wędrowkę, niekiedy lecąc nieprzerwanie setki, a nawet tysiące kilometrów do kolejnego miejsca postojowego.

Na Pomorzu Gdańskim najważniejszym miejscem dla siewkowców podczas wędrowki, o znaczeniu ogólnoeuropejskim (stanowi tzw. ostoję IBA – Important Bird Area) jest ujście Przekopu Wisły, chronione w ramach rezerwatu „Mewia Łacha”. Licznie pojawiają się tam ptaki gniazdujące w strefie arktycznej – biegusy zmienne i rdzawe, piaskowce, kamuszniki, siewnice. Ciekawym zjawiskiem występującym u tych gatunków jest zróżnicowanie terminów migracji ze względu na wiek – dorosłe osobniki opuszczają lęgowiska wcześniej niż ptaki młode.

☞ Żerująca sieweczka obrożna (u góry) ☞
i stado piaskowców (na dole) (GJ)

Rekordowy przelot

Podczas jesiennej wędrowki z Alaski na Nową Zelandię samica szlamnika ustanowiła rekord długości nieprzerwanego ptasiego lotu dla ptaków lądowych – pokonała 11 680 km w 8 dni i 2 godziny! Ptak leciał lotem aktywnym (machając bez przerwy skrzydłami) przez cały Pacyfik, nie zatrzymując się na odpoczynek ani żerowanie.

☞ Szlamnik

Wędrowki ptaków na Pomorzu: szponiaste

Południowe wybrzeże Bałtyku stanowi bardzo istotny szlak wędrówkowy również dla ptaków szponiastych. Szczególne nasilenie ich wędrówki obserwujemy nad Mierzeją Wiślaną oraz Mierzeją Helską. Działa tu tzw. „efekt lejka”, polegający na zwiększaniu się koncentracji ptaków przelotnych, które lecąc nad rozległym lądem nagle wlatują nad ląd znacznie węższy. W okresie wędrówek na omawianym obszarze możemy regularnie spotkać około 20 gatunków ptaków szponiastych, z których najliczniejsze są: krogulce, myszołowy, błotniaki zbożowe, kobuzy oraz myszołowy włochate.

Od 2008 roku Stowarzyszenie Obserwatorów Ptaków Wędrownych DRAPOLICZ prowadzi monitoring migrujących ptaków szponiastych. Uzyskane wyniki pozwoliły zakwalifikować Mierzeję Wiślaną i Mierzeję Helską do sieci ostoju ptaków IBA (patrz str. 7), jako obszary istotne dla ptaków migrujących spełniające kryterium C5 – duże koncentracje gatunków w miejscach „wąskich gardeł wędrówkowych”. Codzienne liczenia prowadzone przez 7 lat, w okresie 15 sierpnia – 15 listopada na Mierzei Wiślanej, pokazały że każdej jesieni migruje tędy średnio 10 300 ptaków szponiastych z dwudziestu gatunków, co czyni to miejsce najważniejszym szlakiem wędrówkowym dla tej grupy ptaków w Polsce.

Drapieżniki wędrują razem z ich ofiarami

Migracje ptaków szponiastych są często zsynchronizowane z migracjami ptaków wróblowych – dzięki temu mogą polować po drodze na łatwo dostępną zdobycz. Szczyt przelotu krogulców nad Mierzeją Helską czy Wiślaną pokrywa się ze szczytem przelotu sikor czy łuszczaków. Z tego też względu małe ptaki wróblowe, aby uniknąć drapieżników, albo lecą nocą (str. 6), albo tworzą duże stada, w których czują się bezpieczniej.

☞ Krogulec (A)

☞ Błotniak stawowy

Miejsca na Pomorzu Gdańskim szczególnie ważne dla ptaków wędrownych

Słowiński Park Narodowy – lokalizacja na jednej z głównych tras wędrówek ptaków oraz mnogość siedlisk sprawia, że miejsce to jest chętnie odwiedzane przez ptaki wędrowne. Wyróżniającym i jednocześnie bardzo spektakularnym zjawiskiem jest okresowa koncentracja żurawi na torfowiskach w Parku i jego okolicach. Na dużych jeziorach zatrzymują się liczne stada gęsi, łabędzi oraz kaczek. Obfitość pożywienia przy brzegach jezior, na pastwiskach i podmokłych łąkach sprawia, że chętnie żerują tutaj ptaki siewkowe. | www.slowinski.pn.pl

Bielawskie Błota – ten rozległy obszar wodno-błotny i jedno z największych torfowisk bałtyckich w Polsce ulokowany jest na trasie migracji ptaków i stanowi doskonałe miejsce odpoczynku. W czasie wiosennych i jesiennych przelotów Bielawskie Błota są między innymi miejscem zgromadzeń i odpoczynku żurawi. Teren ten objęty jest ochroną jako wielkoobszarowy rezerwat przyrody „Bielawa” oraz obszar Natura 2000. Wstęp na teren rezerwatu jest możliwy tylko za zgodą Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku.

Mierzeja Helska – ten piaszczysty wał utworzony przez wiatr i prąd morski stanowi swoisty rodzaj korytarza. Linia wybrzeża jest dla wędrujących ptaków ważną wskazówką geograficzną, wzdłuż której ptaki jesienią kierują się na zimowiska, a wiosną powracają na lęgowiska. Ten efekt „linii wodącej” sprawia, że wzdłuż Mierzei Helskiej, wiosną i jesienią występują wielotysięczne koncentracje wędrownych ptaków. Szczególnie spektakularny jest tu przelot ptaków szponiastych. | www.npk.org.pl

Ujście Wisły – piaszczyste łachy i plaże ujścia Wisły obfitujące w pokarm stanowią idealne miejsce do odpoczynku i żerowania podczas wędrówki dla mew, rybitw oraz siewek. Latem i jesienią w ujściu Wisły możemy obserwować między innymi koncentracje biegusów zmiennych czy mew małych. Na początku lat 90. w ujściu Wisły utworzono rezerwat przyrody „Mewia Łacha”, w którym można się poruszać tylko wyznaczonymi trasami. | www.kuling.org.pl/uw

Mierzeja Wiśłana – ten piaszczysty wał oddzielający Zalew Wiślany od wód zatoki, stanowi korytarz wzdłuż którego corocznie przelatują miliony ptaków. Przy wietrznej pogodzie Mierzeja Wiśłana staje się doskonałym miejscem do uprawiania tzw. „seawatchingu”. Zła pogoda spycha ptaki z otwartego morza i zmusza je do migracji bliżej lądu. Stwarza to dogodne warunki do obserwacji między innymi wydrzyków, burzyków i nawałników. | www.parkmierzeja.pl

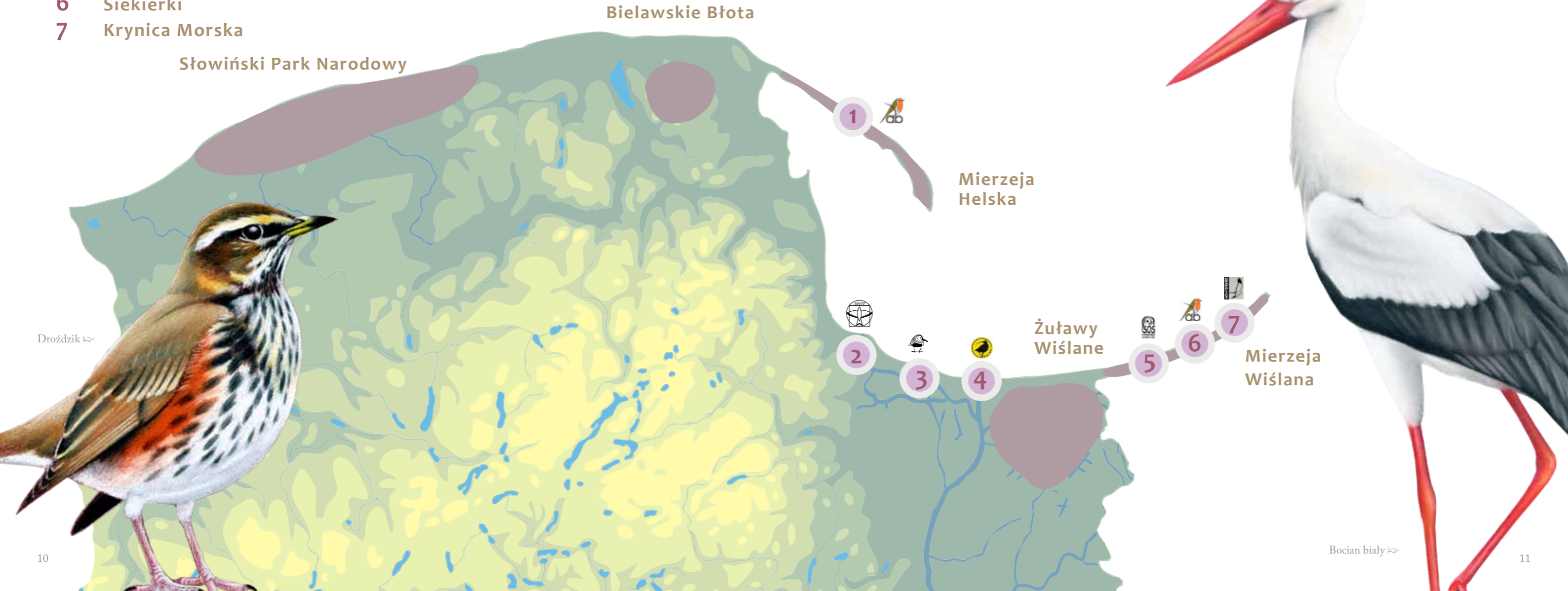
Żuławy Wiślane – stanowią rozległą równinę deltową Wisły. Bogate gleby tego terenu od wieków przyciągały osadników, co nadało mu rolniczy charakter. Charakterystyczny otwarty teren pól i łąk z licznymi kanałami stanowi idealne miejsce przystankowe dla ptaków. W czasie wędrówki możemy tu obserwować liczne stada gęsi czy czajek.

Biegus zmienny ☞

Miejsca na Pomorzu Gdańskim szczególnie ważne dla ptaków wędrownych oraz miejsca badania wędrówek ptaków

- 1 Kuźnica
- 2 Gdańsk-Oliwa
- 3 Gdańsk-Górki Wschodnie
- 4 Ujście Wisły
- 5 Przebrno
- 6 Siekierki
- 7 Krynica Morska

Gdzie badane są wędrówki ptaków na Pomorzu?

Mierzeja Helska, Kuźnica – Terenowa Stacja Obrączkowania Ptaków Akcji Bałtyckiej – Hel, miejsce badań wiosennych wędrówek ptaków głównie z rzędu wróblowych, więcej patrz strona nr 16 | www.akbalt.ug.edu.pl

Gdańsk-Oliwa - Stacja Badania Wędrówek jest jednostką naukowo-dydaktyczną Wydziału Biologii Uniwersytetu Gdańskiego, specjalizującą się w badaniach migracji drobnych ptaków. Prowadzi Program Naukowy Akcja Bałtycka | www.sbwp.ug.edu.pl

Gdańsk – Górkę Wschodnie – Stacja Ornitologiczna Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk jest placówką naukową zajmującą się badaniami ptaków. Znajduje się w niej krajowa centrala obrączkowania ptaków. www.stornit.gda.pl

Uście Wisły – obóz ornitologiczny „Mewia Łacha” organizowany przez Grupę Badawczą Ptaków Wodnych „Kuling”. Badania wędrówek ptaków prowadzone w rezerwacie dotyczą przede wszystkim siewek. | www.kuling.org.pl

Mierzeja Wiślana, Przebrno – miejsce badań jesiennych wędrówek sów prowadzonych przez Stowarzyszenie Ochrony Sów, więcej patrz strona nr 17. www.sowy.sos.pl

Mierzeja Wiślana, Siekierki – Terenowa Stacja Obrączkowania Ptaków Akcji Bałtyckiej – Mierzeja Wiślana, miejsce badań jesiennych wędrówek ptaków głównie z rzędu wróblowych, więcej patrz strona nr 16. | www.akbalt.ug.edu.pl

Mierzeja Wiślana, Krynica Morska – obserwacje ptaków wędrujących nad Mierzeją Wiślaną, szczególnie z rzędu szponiastych, prowadzone przez Stowarzyszenie Obserwatorów Ptaków Wędrownych Drapolicz. www.drapolicz.org.pl

♂ Bogatka

Wędrówki ptaków na Pomorzu: SOWY

Z powodu nocnego trybu życia sowy są słabo poznaną grupą ptaków. O ile w trakcie sezonu lęgowego ich obecność można stwierdzić dzięki wydawanym przez nie głosom, o tyle podczas wędrówek, gdy sowy zazwyczaj milczą, ich wykrycie jest bardzo trudne. Dopiero specjalne badania, połączone z odłowami i obrączkowaniem sów, pozwalają gromadzić wiedzę o ich wędrówkach.

Główną przyczyną podejmowania wędrówek przez sowy jest coraz mniejsza dostępność pokarmu na lęgowiskach w związku ze zbliżającą się zimą. Sute upierzenie skutecznie chroni sowy przed mrozem, jednak gruba pokrywa śnieżna utrudnia lub wręcz uniemożliwia im polowanie na drobne gryzonie, będące głównym źródłem pokarmu dla wielu gatunków sów. Migracja jesienna sów rozciągnięta jest w czasie i może trwać nawet do grudnia, jednak szczyt przelotu przypada na drugą połowę października i pierwszą listopada. Wiosną przelot jest skumulowany i w zależności od długości zimy ptaki mogą wędrować na lęgowiska już w lutym, jednak najintensywniej lecą w marcu

Badania prowadzone od wielu lat na Pomorzu Gdańskim (str. 17) wykazały, że Wybrzeże to najważniejszy korytarz migracyjny sów w Polsce. Wędruje tędy wiele gatunków sów, w tym także te, które jeszcze do niedawna uważane były za typowo osiadłe. Zdecydowanymi dominantami są uszatka oraz uszatka błotna, mniej liczna jest włośchatka. Listę zamykają płomykówka i sóweczka. Osobniki wędrujące przez Pomorze gniazdują w Fennoskandii, Rosji czy nawet na dalekiej Syberii. Celem ich wędrówki jest najczęściej Europa zachodnia i południowa - uszatki obrączkowane na Mierzei Wiślanej odczytywano w Niemczech, Danii, Holandii, zaś uszatki błotne stwierdzane były w dalekiej Hiszpanii, czyli ponad 2000 km od miejsca zaobrachkowania.

♂ Uszatka

Uszatka błotna w locie (GJ) ⇌

Wędrówki ptaków na Pomorzu : gęsi i żurawie

Wędrówki gęsi i żurawi są chyba najbardziej spektakularnymi z ptasich migracji, jak również najłatwiejszymi do obserwacji nawet przez osoby nie będące ornitologami. Gęsi i żurawie to duże ptaki, lecące za dnia w stadach – nierzadko bardzo dużych – a do tego nawołujące się po drodze. Z dawien dawna ich wrześnie i październikowe odloty były dla ludzi znakiem nadejścia jesieni.

Charakterystyczną formacją stada w locie jest tzw. klucz, mający kształt litery V. Taki układ pozwala ptakom zmniejszać opory powietrza i zwiększać nośność, dzięki czemu oszczędzają 12-20% energii w porównaniu z ptakami lecącymi pojedynczo. Osobnik lecący na czelu klucza zużywa najwięcej energii, co jakiś czas następuje więc zmiana na stanowisku prowadzącego.

Gęsi i żurawie wędrują w grupach rodzinnych – ptaki pierwszoroczne uczą się od dorosłych tras migracji oraz miejsc odpoczynku i żerowania. Najbardziej dogodnie miejsca postojowe mogą gromadzić tysiące ptaków. Na Pomorzu Gdańskim dla żurawi kluczowe znaczenie mają torfowiska Bielawskich Błot i Słowińskiego Parku Narodowego, gęsi zaś chętnie zatrzymują się na rozległych polach, np. na Żuławach Wiślanych.

14 🦢 Gęś białoczelna

🦢 Żuraw

🦢 Gęsi i łabędzie krzykliwe (GJ)

Wędrówki ptaków na Pomorzu: ptaki morskie

Wędrówki ptaków związanych zimą ze środowiskiem morskim są w Polsce siłą rzeczy specyfiką Pomorza. Do takich ptaków należą nury, perkozy, kormorany, blaszkodziobe, wydrzyki, mewy, rybitwy i alki. Szczególnie intensywna jest wędrówka jesienna, kiedy ptaki z północnych rejonów Bałtyku wędrują na południe i zachód wzdłuż naszego Wybrzeża.

Na przebieg migracji duży wpływ ma pogoda. Przy słabym wietrze ptaki lecą często nad otwartym morzem, jednak gdy wiatr jest silny, zbliżają się do brzegu. Właśnie wtedy, podczas sztormów i tuż po nich, można spotkać na plaży pasjonatów tzw. seawatchingu, czyli obserwacji ptaków morskich. Ich mekką jest Mierzeja Wiślana, od Ujścia Wisły aż po Piaski, oraz Mierzeja Helska. Oprócz wypatrywania ptaków z lądu popularne są specjalne rejsy, pozwalające obserwować z bliska ptaki przelatujące i odpoczywające na morzu. Szczególną atrakcją podczas seawatchingu są bardzo rzadko pojawiające się w Polsce ptaki znad Atlantyku – głuptaki, burzyki i nawałniki, zapędzane czasem nad nasze morze przez silne sztormy.

🦢 Wydrzyk tęposterny (AK)

🦢 Burzyk szary (GJ)

Badania wędrówek ptaków na Pomorzu: Akcja Bałtycka

Akcja Bałtycka jest fenomenem, którym polska nauka może pochwalić się przed całym światem. To jeden z najdłużej na świecie nieprzerwanie działających programów badania wędrówek ptaków. Jej początki sięgają września 1960 r., kiedy to grupa studentów Uniwersytetu Warszawskiego, na czele z Przemysławem Busse, założyła pierwszy obóz badawczy na mierzei jeziora Ptasi Raj koło Górek Wschodnich. Bardzo szybko Akcja stała się siecią stacji obrączkowania ptaków, która w 2015 roku kończy już 55 lat! Obecnie jej program naukowy prowadzi Stacja Badania Wędrówek Ptaków Uniwersytetu Gdańskiego, a stacje terenowe znajdują się w trzech miejscach: Dąbkowice k. Darłowa (Stacja Bukowo), Kuźnica na Mierzei Helskiej (Stacja Hel) oraz Siekierki k. Krynicy Morskiej (Stacja Mierzeja Wiślana). W ramach prac Akcji ptaki – przede wszystkim wróblowe – chwyta się w specjalne sieci, obrączkowane, mierzone i wypuszczane na wolność.

Przez 55 lat Akcja Bałtycka zgromadziła imponującą ilość danych naukowych. Liczba zaobrączkowanych dotychczas ptaków przekracza 1,6 miliona. Większość z nich została pomierzona, co w efekcie daje największą bazę pomiarów kręgowców na świecie! Regularny monitoring wiosennych i jesiennych wędrówek ptaków pozwala śledzić wieloletnie zmiany liczebności i terminów przeklotu ptaków, zaś systematycznie zbierane dane biometryczne umożliwiają obserwowanie ewolucji budowy ich ciała.

Ważnym aspektem działalności Akcji Bałtyckiej jest edukacja. Bezpośredni kontakt z ptakami uwarżliwia ludzi na piękno przyrody, a dla wielu stał się początkiem trwającej całe życie pasji. Obecnie działalność edukacyjną w ramach Akcji prowadzi Fundacja Akcja Bałtycka.

Jak pomóc w pracach terenowych?

Akcja Bałtycka nie mogłaby istnieć bez wolontariuszy. To oni wchodzi w skład załogi obozów pomagając w pracach terenowych. Każdy, kto lubi przyrodę i niestraszne mu życie pod namiotem, może wziąć udział w naszych badaniach. Szczegóły można znaleźć na stronie: akbalt.ug.edu.pl, bądź pisząc na adres mailowy: akbalt@ug.edu.pl. Zapraszamy!

Zdjęcia od góry: mierzenie rudzika, zajęcia edukacyjne dla dzieci, wypuszczanie piegiży (KS)

Badania wędrówek ptaków na Pomorzu: Akcja Sowy Mierzei

Od 2011 roku w Przebrnie k. Krynicy Morskiej zlokalizowany jest punkt obrączkowania ptaków „Akcja Sowy Mierzei”. Planowaniem badań i organizacją obozu zajmuje się Stowarzyszenie Ochrony Sów, pozarządowa organizacja przyrodnicza działająca w Polsce od 2007 roku. Akcja ta ma na celu gromadzenie wiedzy o migracjach sów poprzez chwytywanie oraz obrączkowanie wszystkich gatunków sów wędrujących wzdłuż bałtyckiego wybrzeża.

Obóz obrączkowania ptaków działa od połowy września do połowy, a niekiedy do końca, listopada, czyli w okresie najintensywniejszej migracji sów. Na łąkach położonych nad Zalewem Wiślanym stawiane są sieci ornitologiczne, kontrolowane następnie od zmierzchu do świtu przez załogę obozu. Sowy lecąc nad łąką zniżają lot w poszukiwaniu zdobyczy i w ten sposób wpadają w sieci. W ramach badań monitorowana jest liczebność migrujących sów z poszczególnych gatunków, ich struktura wiekowa oraz płciowa. Dodatkowo ptaki są szczegółowo mierzone, rejestrowany jest też stopień zaawansowania pierzenia. Rokrocznie obrączkowanych jest średnio pół tysiąca sów z pięciu gatunków: uszatka, uszatka błotna, płomykówka, puszczyk i włochatka. Akcja oprócz badań naukowych posiada także aspekt edukacyjny. W trakcie pobytu jest możliwość posłuchania o tajemniczym życiu sów, dlatego obóz odwiedzany jest zarówno przez doświadczonych ornitologów, jak i osoby dopiero zaczynające przygodę z ptakami.

Obrączkowanie

Obrączkowanie polega na znakowaniu ptaków metalową (niekiedy dodatkowo też plastikową) obrączką o niepowtarzalnym numerze. Dzięki temu można później śledzić ich losy, poznać trasę przemieszczeń, długość życia itd. Mimo rozwoju nowoczesnych technik, obrączkowanie jest nadal podstawową metodą badawczą stosowaną na całym świecie, dostarczającą danych z zakresu ekologii migracji i dynamiki populacji ptaków.

Zdjęcia od góry: uszatka (KS), obrączkowanie włochatki (SR), zestaw obrączek (KS)

Człowiek i ptaki

– zagrożenia dla ptaków

Dla migrujących ptaków wędrówka jest wyzwaniem ze względu na napotykanie po drodze niebezpieczeństwa. Część z nich jest pochodzenia naturalnego (załamania pogody, drapieżniki, niedostatek pokarmu), część wynika z działalności człowieka. Ptaki giną przez masowe polowania z użyciem broni palnej lub wymyślnych pułapek. Najwięcej ptaków wciąż ginie w rejonie Morza Śródziemnego, przez który przelatują bądź w którym zimują ptaki lęgające się w naszym kraju. Zabijane są w celach kulinarnych, jak i dla sportu, przez co niweczone są działania ochronne prowadzone na obszarach lęgowych, m.in. w Polsce. W Polsce poluje się za to na gęsi lecące ze Skandynawii i północnej Rosji.

Innym zagrożeniem dla migrantów jest infrastruktura naziemna: farmy wiatrowe, linie energetyczne, maszty telekomunikacyjne, przeszklone budynki, przezroczyste ekrany dźwiękochłonne przy drogach, a także wzmożony ruch samochodowy. Poważnym zagrożeniem jest również utrata miejsc żerowiskowych i odpoczynku – zabudowa terenów nadmorskich, osuszanie bagien, skażenie wód i pokarmu, zajmowanie rozległych pól przez farmy wiatrowe, płoszenie przez wzmożony ruch turystyczny (szczególnie przez łodzie motorowe, parolotnie itp.). Aby skutecznie chronić ptaki wędrowne, musimy zapewnić im dostęp do miejsc, w których mogą spokojnie odpocząć i żerować. W Polsce wiele takich kluczowych miejsc znajduje się na obszarach chronionych (obszary Natura2000, Parki Narodowe, rezerваты przyrody), inne na obszarach zagospodarowanych: ptaki mogą z powodzeniem żerować na łąkach, pastwiskach i w lasach gospodarczych.

Dajmy więc im przestrzeń do życia – nie strzelajmy do nich, nie płoszmy ich, nie zatruwajmy środowiska, aby nadal mogły cieszyć nasze oczy.

♫ Dymówka

♫ Śpiewak potrącony przez samochód (KS)

Człowiek i ptaki

- wykorzystanie wędrówek w turystyce

♫ U góry: drugi pojaw mewy różowej w Polsce w 2012 roku przyciągnął na Pomorze „ptasiarzy” z całego kraju (KS), u dołu: grupa obserwatorów ptaków (GJ)

Przelotne stada zawsze zwracały uwagę ludzi. Szczególnie widowiskowe są wędrówki ptaków dużych i stadnych. Kłangor żurawi, gęganie gęsi, sylwetki ptaków szponiastych na niebie, duże stada zbierające się na polach, bagnach czy akwenach – od dawna budziły zachwyt człowieka. Wraz z pojawieniem się sprzętu optycznego wysokiej klasy (lornetki, lunety, aparaty) wzrosło zainteresowanie podglądaniem wędrujących ptaków. W niektórych krajach (zwłaszcza w Europie Zachodniej) obserwowanie ptaków jest wręcz sportem narodowym. Pojawienie się jakiegoś rzadkiego gatunku, który zaleciał z Syberii, ściąga tam nawet setki „ptasiarzy” chcących zobaczyć i tym samym „zaliczyć” nowy gatunek. Istnieją również biura podróży, które specjalizują się w organizowaniu wycieczek do miejsc, gdzie licznie gromadzą się ptaki wędrowne. Taka forma ekoturystyki coraz intensywniej się rozwija również w Polsce. Nasz region ma w tej dziedzinie ogromny potencjał: nad Pomorzem krzyżują się główne trasy wędrówkowe europejskich ptaków, występują liczne miejsca gniazdowania i masowego gromadzenia się na przelotach rzadkich w innej części Europy gatunków.

W Polsce dużą popularnością cieszy się tzw. seawatching (str. 15), Dodatkowo nad Mierzeją Wiślaną i Helską masowo w skali kraju migrują ptaki szponiaste (str. 8), co wiosną i jesienią przyciąga ostatnimi laty coraz więcej obserwatorów z całej Polski, a nawet z zagranicy. Warto zaznaczyć, że migracje obejmują okres od marca do maja oraz od września do listopada, a więc tzw. „martwy sezon” turystyczny. Obszary nadmorskie ze swoją bogatą bazą turystyczną mogą więc z powodzeniem rozszerzyć sezon poza okres wakacyjny, wykorzystując potencjał, jaki może dać ptasia ekoturystyka.

Ptasie święta

Do doskonałą formą przedłużenia sezonu turystycznego są święta ornitologiczne. Na Pomorzu organizowane są dwa cykliczne wydarzenia: wiosną na Mierzei Helskiej – Światowy Dzień Ptaków Wędrownych oraz jesienią na Mierzei Wiślanej – Europejski Dzień Ptaków. Oba wydarzenia mają szansę na stałe wejść do kalendarza imprez na Pomorzu, uatrakcyjniając tym samym ofertę turystyczną.

Ś Szpaki (GJ)

Rudzik Ś

Niniejsza broszura została wydana dzięki inicjatywie Fundacji Akcja Bałtycka, która jest organizacją powołaną w 2013 roku w Gdańsku z pasji i zaangażowania. Zespół założycielski Fundacji wywodzi się bezpośrednio z Akcji Bałtyckiej – jednego z największych na świecie i najdłużej działających programów badawczych zajmujących się wędrówkami ptaków. Głównym celem powołania Fundacji AB było wspieranie i rozwój tego programu. Równie ważną gałęzią działalności Fundacji jest prowadzenie szeroko pojętej edukacji przyrodniczej. Dzięki tym działaniom chcemy zwrócić Waszą uwagę na przyrodę i podkreślić, iż człowiek jest jej nierozdzielną częścią. Wierzymy, że w ten sposób zachęcimy Was do wspólnego dbania o naszą planetę. Już dziś możesz i Ty pomóc nam w działaniach wspierając nas finansowo czy przylączając się do naszego zespołu jako wolontariusz. Zobacz czym się zajmujemy!

fundacja-ab.org.pl

WOJEWÓDZTWO
POMORSKIE